

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
з навчальної дисципліни «Філософія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (право)
за темою 12 – «Проблема людини у філософії»

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
29.08.2023 № 2)

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук
Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Рецензенти:

Доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук
Наталія БОБРО

Професор кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету, доктор філософських наук, професор
Андрій ЛЕБІДЬ

План лекції

1. Людина як предмет філософії.
2. Проблема антропосоціогенезу.
3. Система соціалізації людини.
4. Сенс життя людини.

Рекомендована література:

Основна

1. Філософія : підручник / Л. Г. Дротянко, О. А. Матюхіна, В. І. Онопрієнко; за ред. Л. Г. Дротянко, В. І. Онопрієнка, О. А. Матюхіної. К. : НАУ, 2014. 720 с. URL: http://gmi.nau.edu.ua/images/PDF_doc/%D0%A4%D0%9B%D0%A1/%D0%94%D1%80%D0%BE%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9B.%D0%93/65._%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2014.pdf
2. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/pidr_filos_208.pdf
3. Філософія: підручник / В. С. Бліхар, М. М. Цимбалюк, Н. В. Гайворонюк, В. В. Левкулич, Б. Б. Шандра, В. Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4251/1/%D0%91%D0%BB%D1%96%D1%85%D0%B0%20%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
4. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія : підручник. Львів : Місіонер, 2020. 784 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35525/2/O_Shepetiak_Philosophy_IFF.pdf

Додаткова

1. Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015. 559 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3443/1/istorija%20filosoifii.pdf>
2. Історія філософії : навчальний посібник / Салій А. В., Зінченко Н. О., Біланов О. С. Вид. 2-е, доповнене. Полтава : Дивосвіт, 2018. 192 с. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/6752/3/history_of_philosophi.pdf
3. Наумкіна О. А. Філософія впродовж всього життя – вимога часу. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2016. № 1–2 (13–14). С. 60–71. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1329/1/Filosofia%20vprodovzh%20usoho%20zhyttia%20E2%80%93%20vymoha%20chasu.pdf>
4. Пролеєв С. Філософські компетентності: якими їм бути? *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2016. № 2 (19). С. 88–96. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21R

[EF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=PhilEdu_2016_2_9](#)

5. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15710/1/%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%9a%d0%be%d0%bb_%20%d0%94%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%bb%d1%8c%d1%8f%d0%bd_2018%20%282%29.pdf

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua/>
2. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ. Філософія. Логіка. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/communities/b1144b3a-80f2-4fb0-a8c6-702efd7f112f>
3. Найвидатніші філософи світу та України. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>
4. Філософська енциклопедія Стенфордського університету (англійською мовою). URL: <http://plato.stanford.edu>
5. Філософія – Політологія: Онлайн. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-10.html>

Текст лекції

1. Людина як предмет філософії

Людина є об'єктом вивчення різних наук. Філософія має своє специфічне бачення людини. Вона намагається осмислити питання про природу буття людини, яке є настільки складним, розмаїтим, варіативним, що дає змогу оцінити людину як мікрокосм.

Особливу увагу філософія приділяє феномену проблематичності людського буття, який полягає в тому, що можна народитися, маючи людський організм, проте не бути людиною як такою. Людські якості, навички людської поведінки не з'являються в людині природним шляхом. Щоб в людському організмі сформувалася людяність, потрібна соціалізація, у процесі якої відбувається засвоєння системи знань, норм і цінностей, що дозволяють людині діяти і розвиватися як повноправному члену суспільства. Проблематичність людського буття зумовлена і тим, що людина постійно змінюється і у певному сенсі завжди не дорівнює собі самій і що її буття залишається відкритим і незавершеним.

Риси людини як універсальної істоти:

- людина – частина природи (живе у природному середовищі, природно продовжує свій рід);
- людина – діяльна істота. Своєю діяльністю вона перетворює світ відповідно до своїх потреб;

- людина – предметна істота. Вона створює предметний світ. У предметах, що є результатом її діяльності, втілює свій розум, почуття, волю;

- людина – мисляча істота. Вона свідомо ставиться до свого буття. Свідомість, мова, писемність – виключно людські ознаки, які спонукають людину до розвитку, до створення власного світу;

- людина – суспільна істота. Вона входить у предметний світ разом з іншими подібними собі істотами.

Людина – природно-соціальна істота; якісно особливий ступінь живих організмів на Землі, здатних до свідомої саморегуляції, суб'єкт суспільно-історичної діяльності й культури.

Індивід – позначення окремого буття, живої істоти, окремої людини, на відміну від колективу, соціальної групи, суспільства в цілому.

Особистість – аспект внутрішнього світу людини із соціально обумовленими й індивідуально вираженими якостями.

Індивідуальність – неповторна єдність природних та соціальних рис людини (відрізняється від інших інтелектом, характером, темпераментом, здібностями тощо).

Історична особистість – людина, що залишила певний слід в історії народу. Діяльність історичної особистості може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Видатна особистість – людина, що своїми вчинками, творчістю здобула історично позитивну суспільну оцінку.

2. Проблема антропосоціогенезу

Основні концепції походження людини:

1) теорія космічного походження людини. Згідно з цією теорією поява людини є загальною тенденцією еволюції Космосу, а сама людина є природно-космічною істотою (В. Вернадський, А. Чижевський, Тейяр де Шарден);

2) теорія божественного творіння людини. Людина створена Богом “за образом і подобою Бога”;

3) теорія Ч. Дарвіна про еволюційний розвиток живих організмів на Землі.

Біологічні передумови становлення людини й суспільства:

- прямоходіння, яке вивільнило передні кінцівки;
- унікальний мозок, здатний до творчої діяльності;
- унікальна структура гортані сприяла розвитку мови;
- стадний спосіб життя;
- наявність інстинктивної праці (використання природних предметів для життєзабезпечення);
- тривала залежність дітей від батьків, а отже, тривалий період навчання і соціалізації;

3. Система соціалізації людини

Соціалізація – процес засвоєння людським індивідом певної системи знань, норм і цінностей, що дозволяють йому діяти й розвиватися як повноправному

члену суспільства.

Мета соціалізації людини:

- підготовка людини до життя у суспільстві;
- розвиток суспільно-ціннісних якостей особистості;
- нейтралізація осудних у суспільстві якостей;
- навчання комунікації;
- виховання працелюбності.

Основні сфери соціалізації людини:

- “Я” і “Я” – внутрішній діалог, умова формування самосвідомості;
- “Я” і “Ти” – основні моральні почуття (любов, дружба, ненависть тощо);
- “Я” і “Ми” – групові, кланові, кастові, національні, класові, державницькі почуття, звичаї, традиції, переконання;
- “Я” і “Вони” – міжособові, міжгрупові, суспільні суперечності та спричинені ними почуття, настрої, ідеї, вчинки;
- “Я” і “Суспільство” – відношення до світу створених речей, ідей, відносин;
- “Я” і “Природа” – екологічна свідомість і ставлення до навколишнього середовища;
- “Я” і “Універсум” – світогляд, релігійні та філософські ідеї про сенс життя і смерті.

4. Сенс життя людини

Сенс життя – це стратегічна, емоційно прийнята мета життя, що пов’язана з об’єктивно значущими цінностями.

Питанням самопізнання і самоздійснення людини є знаходження сенсу її буття. В цілому можна виокремити три підходи до розв’язання цієї проблеми.

Перший підхід: життя не має сенсу (А. Камю).

Другий підхід: сенс полягає у чомусь зовнішньому стосовно людини (релігійна концепція).

Згідно з третім підходом сенс життя – в самому житті.

Деякі історичні типи реалізації сенсу життя:

- **гедонізм** – напрям в етиці, згідно з яким прагнення до насолоди тлумачиться як природна властивість людини;
- **аскетизм** – спосіб життя, що передбачає обмеження життєвих потреб, відмову від чуттєвих насолод. Сенсом життя вважається звеличування духовного начала на протигагу матеріальним цінностям;
- **теїзм** – світогляд, в основі якого лежить розуміння Бога як особи, що створила світ і втручається в його події. Життя має сенс через віру в Бога і дає надію на безсмертя;
- **екзистенціалізм** – один із найвпливовіших напрямів світової філософії ХХ ст., за основу якого беруть тезу про абсурдність людського сенсу життя (А. Камю);
- **гуманізм** – система світоглядних орієнтацій, центром яких є людина, її високе призначення та право на вільний вибір стратегічної мети свого життя.

